

Güç Piramidinin Hukukun İnanırcılığı ve Bütünü Temsil İddiasına Etkisi

Özen KURTULUŞ¹

ÖZET

Hukuk, devletlerin kurallar ve ilkelere koyması ve bunlara yaptırım gücüyle uyulmasının sağlanmasıdır. Aynı zamanda hukuk bir yandan otoritenin kendisini güvence altına almak ve öte yandan yine otoritenin ‘ehlileştirilmesini’ sağlayarak bireylerin ve toplumun güvencesini sağlamak gibi ikili bir etkiye de sahiptir. Ancak toplumun tabakalar halinde örgütlenen yapısı ve devletin birey karşısındaki üstün konumu, bu örgütlenme içerisinde ‘kadınlar, LGBTİQ’lar, yoksullar ve diğer ötekiler’ başta olmak üzere bazı kesimlerin örf- adet- gelenek ve sistemin kısılcığında ideal hukuk öğretisinin dışında bir yerde konumlandırılmasına yol açabilmektedir. Bu çerçevede bu çalışmada hukuka atfedilen değerler ve kavramın kurgulanışı ve üretimi üzerinden gidilerek işlevselliği tartışılacak, aynı zamanda çeşitli içtihatlar analiz edilerek, idealize edilen hukukun eşitsizliklerin ana kaynağı olma tehlikesine dikkat çekilmeye çalışılacaktır

GİRİŞ

“Biz buraya ekildik. İnsanoğlu yüzünde yetişen, dallanan ve çiçek veren bir bitkidir.”

Aztek kabile üyesi, Meksika

Otorite yaşam alanını kısıtlayan gücün adıdır. Otoritenin kendisi, en yüksek özgürlük alanıdır. Hukuk, otorite hariç her şeyi nesneleştirir. Bu durumun riskleri arasında, öncelikle genelleştirip kategorilere sokarak bireyi hesaba katmama, sonra en güçlü varlık olarak otoritenin kendi iktidarını sınama ihtiyacının hasıl olması sayılabilir. Spinoza’da normal bir devlet sadece korku duygusuna oynayarak kendisini var edemez; güven ve umuda da oynamalıdır. Burada da hegemonya devreye girmektedir elbette. Bunun dışında hukuk sistemi toplumsal bütünlüğü koruma ilkesini kendisine baz alırken ve bunun için varken, öte yandan toplumun ‘uslu’, ‘normal’ bütünlüğü dışındakilerin, yabancı, öteki veya düşman olarak gördüklerinin en temel haklarına bile kayıtsız kalabilmektedir zaman zaman. Bu bağlamda kadınların, LGBTİQ’lerin, yoksul ve diğer ‘öteki’ kesimin hayatları, ‘hukukun içerisine çekilmiş hayatlar’ olarak, doğal hukukun değil pozitif hukukun konusunu oluşturabilmekte, oldukları kişi oldukları için, suçlanma ve toplumun diğer kesimleriyle eşit hukuki korunmaya sahip olamama riskini barındırmaktadır. Oysa herkes için adil, objektif, evrensel kriterler vardır ve sanıyorum ki hukukun biricik amacı da bu kriterlere ulaşmak olmalıdır.

¹ Ar. Gör., Mersin Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.

Makalede güç piramidi derken hiyerarşik tabakalaşma kastedilmektedir. Devlet-birey, zengin-yoksul, erkek-kadın, straight-LGBTİQ arasında var olan bazen görünür ve net bazen flu bir tabakalaşma halinin, hukukun eşitlik ve bütünü temsil iddiasına en birincil darbe olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda hukuk kavramının kurgulanışı, adalet ve kötülük sorunsalında doğal hukuk ve pozitif hukuk ayırımına odaklanılmalı, pozitif hukukun içeriğinin yasa koyucuların kararıyla ve uygulayıcılarının takdiriyle belirlenmesinin, içselleştirilmemiş evrensel hukuk normlarının varlığı halinde uygulamada oluşturabileceği çatlak zeminlere dikkat çekilmelidir. Zira insanlar eşitlik, güç gibi kavramlarda sıklıkla sınıfta kalmıştır. İnsan, evrensel hukuk ilkelerini ve insani değerleri ne yazık ki çok geç keşfetmiştir.

CİNSİYET AYRIMCILIĞI VE HUKUK İLE GÜVENİLİRLİK SORUNU

Ataerkil kültürel kodların sıkça karşılaşıldığı yerlerden biri de hukuktur; bu bir yandan da hayati önemdedir: Zira yargı kararlarında sıkça karşımıza çıkan cinsiyetçilik, kadınların hayatına şiddetten namus cinayetlerine, tecavüzdən hak ve hürriyetlerin kurgulanmasına kadar sirayet etmekte ve ayrımcılığı yeniden üretmeye sebep olmaktadır. Kadın bedeninin sürekli gözetim ve denetim altında bulundurulmasını sağlayan kurumlardan en önemlisidir hukuk; ve devletin, hukukun ve toplumun hakkında söz söylemeye kendisini en 'ehil hissettiği' alan, sıklıkla kadın bedenidir. Bu, evrensel hakların ve hukukun herkese eşit olarak

uygulanacağı aydınlanma çağı idealine rağmen, böyledir. Bu tür eşitsiz uygulamaların yansımalarını, adil olmayan bir biçimde, kendi içtihatlarımızda da sıkça görmekteyiz. Burada makalenin sınırlı özünü aklımızda tutarak, birtakım örnekler vermekle yetineceğiz. Ancak söz konusu bu örneklerin tekil istisnalar değil de bir zihniyeti yansıttığından dolayı önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Bu örneklerden birisi, Diyarbakır 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin evlilik dışı cinsel ilişkide bulunan ve bakire olmadığını öğrendiği kız kardeşini öldüren sanık hakkındaki kararı olup, ideal hukuk öğretisinin de nasıl kolayca dağılabileceğini göz önüne sermektedir. Zira Mahkemenin tahrik indirimi uygulamasına ilişkin değerlendirmesi şöyledir:

'Öldürülenin, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki bir köyde yaşadığı, yöresinin sosyal baskısı içerisinde büyümesine karşın evlilik öncesi biriyle cinsel ilişkiye girdiği, bu şekilde yöresel örf ve adete göre sanığın ve ailesinin sosyal seviyesinde çok büyük bir düşüklüğe ve sarsıntıya neden olduğu, sanığın bu durumdan çok çalışmasına karşın kurtulmayı başaramadığı, karşıtı kanıtlanamayan savunmaya göre, örf ve adetin çok baskın olarak insanları etkilediği bölge koşullarında, olay günü öldürülenin sanığa (sen karışma) şeklinde hakaret içeren sözler söylediği, böylece sanığın içinde bulunduğu sosyal koşullarda çok ağır bir ruh eksikliğine düştüğü ve eylemini ağır tahrik altında işlediği anlaşılmıştır' (Diyarbakır 2. ACM. 25.03.1999 T. 1998/270 E. – 1999/81 K. Sayılı kararı) (İskender, 2009: 37).

Bu karar, 1. CD. 04.10.1999 T. 2029 E. -3023 K sayılı kararla Yargıtayca da

onanmıştır. Yöresel ataerkil kültürün algısını ve feodal değerlerin toplumdaki yerini düşünüp/koruyup kişinin yaşam hakkını korumamak hukuk düzeninin aslında kimden yana olduğunu açık şekilde göstermektedir. Namus cinayetleri uluslar arası sözleşmelerde kadına yönelik şiddetin özgül bir türü olarak insan hakları hukuku ve söylemi çerçevesinde ele alınsa da, birçok sebepten dolayı bu husus içselleştirilememekte, bilhassa ulusal hukukumuzda eşitlikçi bir bakış açısı yansıtılamamaktadır. Bu çeşitli sebepler kültürün genel olarak yasa yapımı ve uygulamasında köklü bir rol üstlenmesi ve dolayısıyla gelenek, görenek, kültürden bağımsız olamayan hukuk kuramı içerisinde de erkek egemenliğinin inşasından, hukuk sürecine dahil olan aktörlerin cinsiyetçi bakış açısına kadar uzanmaktadır. Bu durumda da idealize edilen hukukun aslında eşitsizliklerin ana kaynağı olma hali ortaya çıkmaktadır ki, bu da oldukça tehlikeli bir durumdur. Yöresel örf ve adetin kadın ve erkek arasında sosyal eşitsizliğe yol açtığı açık olmasına rağmen anılan mahkeme kararında bu var olan eşitsizliğin yine eşitsiz düzenlemeye taban teşkil etmesinde hiçbir sakınca görülmediği açıktır. Kadın bedeni üzerinde tahakkümün toplum nezdinde hoş görülür olması ve namus cinayetlerinin sosyal anlamda meşru görülen bir gerçeklik olması karşısında bu suçlar için hafifletici nedenler kullanılarak daha az ceza öngörülmesi, hukukun adalet ve eşitliği savunma, koruma idealleriyle çakışmaktadır. Yine anılan kararda öldürülen kadının sanığa “sen karışma” demesinin” sanığı içinde bulunduğu sosyal koşullarda çok ağır bir ruh eksikliğine düşüren/ hakaret içeren

söz” olarak nitelendirilmesi, yasa uygulayıcılarının da sanığın öldürülen kadının bedeni üzerinde bir ‘söz hakkı’nın olduğu fikrine sahip olması gerçeğine bizi götürmektedir. Elbette reşit bir kadının istediği kişiyle birlikte olması sadece kendisini ilgilendirmektedir; yöresel örf ve adet denilip normalleştirilen durum aslında patriarkanın eşitlikçi örf ve adetinden başka şey değildir. Yasal otoritelerin kültürel tavır ve değerleri göz önüne alıp evrensel hukuk kurallarını ve bu arada tabii hukuku yerle bir eden uygulamaları, tüm insan ilişkilerinde ön planda olması gereken “saygı” meselesini de bir çıkmaza sürüklemektedir. Zira kimin özel hayatında kiminle ne yaptığı meselesinin bütün toplumu ilgilendirmesi, sapkın, hastalıklı ve gözetleyen bir tavrıdır ve asıl ahlâksızca olan budur. Özel hayatın korunması ilkesi, gerek ulusal gerek uluslararası hukukta tanınmış bir ilkedir ve Anayasamızın 20. maddesinde de “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir” denilerek bu ilke vurgulanmaktadır.

Kadını kendi hayatı, bedeni, cinselliği hususunda karar almaya dahi ehil görmeyen ataerkil kodlar, dolayısıyla kadını “birey” olarak görme mantığından da yoksun olduklarından, birtakım mitlerle şiddete ya da tacize / tecavüze uğrayan kadını suçlar. Bu, tam bir fallus-merkezci yaklaşımdır. Bu yaklaşım kökten değişmediği sürece, ne kadına yönelik şiddet ne de kadın bedeni üzerinde işlenen suçlar azalır. Bu doğrultuda kadın haklarına aykırı sonuçlara yol açan mitler ve meşrulaştırma yollarını tanımak ve bunlara karşı durmak, hayati önemdedir.

Agamben'e göre; homo sacer, yani kutsal insan, cinayet işlemiş sayılmaksızın öldürülebilirliği ile beşeri hukukun, kurban edilemezliği ile de ilahi hukukun dışına atılmış insan olarak üzerinde mutlak bir iktidarın tesis edilebileceği figürü oluşturmaktadır. Buradan yola çıkan yazar siyasal egemenlik alanını, cinayet işlemeksizin ve kurban etmeksizin adam öldürmenin meşru olduğu alan olarak tanımlamaktadır (akt. Ecevitoglu, 2012: 36).

Günümüze uyarladığımızda namus cinayetlerini de spesifik yapısıyla bu tanımın içerisine sokabiliriz; zira törenin kıskacında öldürülen bu kadınların hukukun tahrik indirimleri ile - cinayet işlemiş sayılmaksızın olmasa bile - meşru bir alan içerisine konularak 'korunmaması' haliyle karşılaşılmaktadır. Bu durumda eşitlik ilkesi, ayrımcılık yasağı, kişisel özgürlük alanına saygı gibi hukukun temel ilkeleri kültür, töre, gelenek ve ataerkilliğin gölgesinde yitip gitmektedir.

Bir başka örnek kararda, Yargıtay'ın cinsel saldırı (tecavüz) suçuna bakış açısını gösteren çarpıcı tanımlamalar dikkat çekmektedir. Yine makalenin kısıtlı özü itibariyle özet geçecek olursak, Bafra Ağır Ceza Mahkemesi, cinsel saldırı ve geceleyin konut dokunulmazlığını ihlal suçunu işlediği gerekçesiyle 15 yıl ağır hapis cezasına hükmettiği bir kararda, Yargıtay "kadın bağırmadığına göre eylem rızaya dayalıdır" yorumuyla ceza verilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. İlk derece Mahkemesi 15 yıllık hüküm verilmesinin gerekçesi olarak "evli ve çocuk sahibi namuslu-ki kanaatimizce burada da namuslu betimlemesi dile

yanstıyan ayrımcılığın açık bir göstergesidir- bir kadının başkaca kimse tarafından görülmeyen ve bilinmeyen rızası ile girdiği cinsel ilişkiyi, olaydan daha sonra, eşine anlatmasını gerektirecek herhangi bir olgu yaşanmadığı halde, eşi Y.D.'ye anlatması hayatın olağan akışı ile örtüşmemesinden dolayı şikayetçinin beyanlarına itibar etmek olayların oluşuna, hayatın olağan akışına, yörenin sosyal ve kültürel yapısına, hak ve nesafete uygundur", demektedir.

Yargıtay'ın ise 15 yıllık hükmü şu gerekçelerle bozduğunu görüyoruz:

"Evinde çocukları bulunan mağdurenin ırza geçme eyleminin gerçekleştirildiği zamanlarda bağırıp çevreden yardım istememiş olması, eylemin birden çok değişik zamanlarda tekrarlanmasına rağmen hiç kimseye anlatmaması ve şikayetçi olmaması, durgun halinden şüphelenen eşine olaydan yaklaşık iki ay sonra açıklama yapması gözetildiğinde: ırza geçmenin cebir şiddet kullanarak yapıldığına dair iddiasının durumunu çevresine mazur gösterme düşüncesinden kaynaklandığı ırza geçmenin zorla yapıldığı hususunda mağdurenin anlatımı dışında sanığın cezalandırılması için kesin ve inandırıcı başkaca da delil elde edilemediği, dolayısıyla eylemin rızaya dayalı olarak işlendiğinin kabulü yerine, oluşa uygun düşmeyen gerekçelerle yazılı şekilde hüküm kurulması, yasaya aykırıdır" (Yargıtay 5. Ceza Dairesi, E. 2007/1161, K. 2007/2039, T. 19.3.2007).²

Burada Yargıtay'ın aslında yine doğal hukuktan ne denli uzaklaştığını görmekteyiz. Cinsel saldırı suçlarında tanık ve deliller zaten çok da mümkün değildir. Kaldı ki Yargıtay'ın kararında

2 <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/alintilar/209.pdf>

“kadının rızası olduğunun kabulü gerekir” ifadeleri bir kesin hüküm işaret etmektedir; örneğin “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi gereği değil de böyle bir kesin hükümle karar verilmesi, olayın oluş şekline yorum çıkartmak suretiyle kadının cinsel saldırıya rızası olduğu sonucuna varılması, en temel hukuki ilkelere ters düşmektedir. Cebir, şiddet kullanımı, psikolojik baskı, ‘mahalle baskısı’ korkusu gibi birçok unsuru göz ardı ederek “bağırmadığına göre rızası var” şeklinde peşin hüküm kurulması, toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından da ürkütücü bir bakış açısıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, her zaman ‘kör göze parmak’ halde çıkmaz karşımıza. Cinsiyetçiliğin sadece düşmanca (hostile) hallerini değil, aynı zamanda korumacı (benevolent) hallerini de vurgulayan Glick ve Fiske korumacı cinsiyetçiliği özellikle geleneksel rolleri yerine getiren kadınların onlara bağımlı olan erkekler tarafından korunması ve yüceltilmesi gerektiğini dile getiren, görünüşte olumlu ancak kadınlara üstten bakan inanışlardan oluşmaktadır, şeklinde tanımlamaktadır (Glick ve Fiske, 1996:491). Yani aslında ‘kadınlardan yanaymış’ gibi görünüp, cinsiyet eşitliklerinin değirmenine su taşımaktadır bu yaklaşımlar. Bu yaklaşıma bir örnek de hukuk sistemimizden verebiliriz. Anayasanın 50. maddesi, ‘korumacı cinsiyetçiliğe’ örnek olarak gösterilebilir.

B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı

MADDE 50- Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Erkek olmak, toplumda aktif, şiddet kullanmaktan çekinmeyen, rekabetçi, her zaman güçlü olmakla eşdeğer görülmektedir. Bu güçlü erkek, zayıf kadını korumalı, bunun karşılığı olarak da, ona hakim olmalıdır Spierenburg, “Erkekler kadınları korumak ya da diğer sebeplerle şiddet kullandıklarında, bundan gurur duyarlar. Pasiflik ve barışsever olmasa, başlıca kadınlık erdemi sayılır” der. Erkeğin sosyal temsili, heteronormatif kurallar çerçevesinde, barışçıl erkeği de hor gören, erkekler arasında da bir hiyerarşik yapılanmaya yol açan görünüm sergilemektedir.

Ataerkillik kadınları ikincilleştirir ve ezerken, aynı zamanda öz değer duygularını da zedeler. Bu zedelenme bazen, onların kendilerini ezen bir sistemle işbirliği yapmalarını, kendilerini ikincilleştiren değer sistemini içselleştirmelerini sağlar.

GÖRÜNÜRLÜK MÜCADELESİ KAPSAMINDA LGBTİQ HAKLARI

Ataerki, sadece kadınları ikincilleştirmez. Onun ‘kurbanları’ arasında, LGBTİQ bireyler de vardır. LGBTİQ hareketi üzerindeki sembolik tahakküm ve “görünmezleştirme” biçimindeki baskı, Bourdieu’ nun cümlesiyle, “meşru, kamusal (yani özellikle hukuk tarafından tanınan ve kabul edilen) varoluşun reddi ve hareket görünürlük talep ettiğinde en açık haliyle algılanan bir damgalama aracılığıyla yapılır” (Bourdieu, 2014:148). Toplumda “Kapalı kapılar ardında ne

yaparlarsa yapsınlar” denilerek, onları özellikle büyük şehirlerde şehrin en uzağındaki mekanlara atarak veya ataerkil dışlama mekanizmaları oluşturarak (Örneğin İstanbul Ülker Sokak olayları), LGBTİQ hareketini ötekileştirme ve bir görünmez kılma çabası olduğu muhakkaktır. Ancak bilindik kuraldır: Her baskı karşı tepkisini oluşturur. Üstelik aileleri kendilerinden utanan, alay edilen ve toplum tarafından dışlanan, seks işçiliği dışında genellikle istihdamda kendilerine yer bulamayan, seks işçiliği yaptıkları zamanlardaysa çeşitli saldırılara uğrama tehlikesi içinde yaşayan, yani kaybedecek bir şeyi “artık” olmayan bu kesim, kaybedenlerin öfkesiyle ve direnişiyle, toplum baskısına yenik düşmeyecek kadar bilenmiştir.

Elbette namus meselesi salt hukuk ve devlet eliyle başa çıkılabilecek bir olgu değildir. Ancak en başta yasaların ve yasa uygulayıcılarının bu meseleye eşitlikçi bir biçimde yaklaşmaları gerekmektedir. Zira yasanın çiğnenmesinden çok daha tehlikeli olan, belirli bir gruba karşı yasanın çiğnenmesinin daha az “suç” oluşturduğuna dair inançtır. Kadınlara ve LGBTİQ'lere karşı olan namus suçlarının daha az cezaya yol açması, meseleyi çözmek yerine daha da çok derinleştirecektir. Bunun yanında ataerkil sistemin tüm kurumlara sızmış halini yok etmek, namus adına işlenen cinayetlere tolerans göstermemekle olacaktır. Kaldı ki namus ve/veya nefret suçu işleyenlerin toplum tarafından kabul görmesi ya da kader mahkumu olarak adlandırılması, şiddetle mücadele çabasını da sekteye uğratacaktır. Bu algı yıkılmadan, namus adına işlenen şiddet azalma-

yacak, artacaktır. Çoğu zaman şiddet, ya içgüdüsel ve bu nedenle toplumsallaşma sürecinde çok az değişen, ya da sadece ve sadece çevre etkenlerinden kaynaklanan bir davranış olarak görülür (Moses, 1996:23). Namus adına şiddet uygulanması, ikinci hale girer sıklıkla. Toplumsal bir canlı olan insan toplumsal baskının gücüne karşı koyamaz ve “çevre nedir?” ile dışlanma korkusu her şeyden önce gelir. Bu itaat kültürünün yarattığı hastalıklı ve sorgulamaz bireyler durumunun vahametini artırır; kartopu gibi büyür şiddet; nitekim büyümektedir de. Westley’in sözünün haklılığı ortaya çıkmaktadır burada: “Şiddeti kabullenmek, şiddetin artmasına yol açar” (Westley, akt. Moses, 1996:24). Şiddet hiçbir halde normal değildir ve olmamalıdır; aksi takdirde gücü kim elinde bulunduruyorsa kendisinde şiddet gösterme hakkını ve tekeli görür; baba anneye, anne çocuğa, çocuk hayvana ya da daha güçsüz çocuğa, kardeşe vs. Şiddet hastalıklı bir haldir ve her ne olursa olsun, kime karşı yapılırsa yapılsın, aynı şekilde tepki gösterilmelidir.

Mersin’de işlenen Özgecan Aslan cinayeti sonrasında milletvekilleri, STK’lar, her kesimden halk tarafından olaya tepki gösterildi ve TÜSİAD’dan YÖK’e, Saadet Partisi İstanbul İl Kadın Kolları’ndan Mersin-Erdemli Ülkü Ocakları Başkanlığı’na kadar birbirinden oldukça farklı kurum ve kesimlerce cinayeti kınayan açıklamalar yapıldı. Bütün bunlar, kadına karşı şiddete tepki gösterilmesi açısından gerçekten çok iç açıcı gelişmelerdi; ancak ne oldu da bugüne kadar kadına yönelik şiddet, taciz ve tecavüz karşısında sessiz kalan

kitleler, bir anda ses çıkardı? Bunun nedeni, adil dünya inancının yıkılmasıydı; zira Aslan, tam da herkesin çocuğunun yaptığı gibi okuldan çıkmış, herkes gibi dolmuşa binmişti. Bireyler “onun başına geldiyse bizim de / çocuğumuzun da başına gelebilir” anlayışıyla ve korkusuyla o kadar da güvende olmadıklarının farkına vardı. “Benim başıma aynı gelmiyor; onun başına gelmiş; demek ki onda bir şey var” düşüncesine, yani adil dünya anlayışına sığınarak rahatlamamın mümkün olmadığı anlaşıldı.

Özgecan olayıyla aynı tarihlerde, yine Mersin’de bu kez transseksüel bir kadına karşı bir şiddet girişimi olmuştur. Bu kadın, Özgecan Aslan’la ilgili bütün protesto yürüyüşlerine katılmış, ancak kendisiyle ilgili hiçbir yürüyüş yapılmamıştır. Bıçaklanılan ve öldüresiye dövülen, sonra da öldü sanılıp bırakılan kişiye zanlıların sözleri, ‘makbul sayılmayan’ kadınların ve LGBTİQ’lerin başına gelebilecekleri özetlemektedir: Yaşadığı acıya dayanamayıp “Beni öldürün” diye yalvardığı zanlılar, “Hayır, sizin gibileri hemen öldürmemek gerek. İşkence yapmalı. Sen ilksin bundan sonra hepimize yapacağız”³ sözleriyle, mutlaka kendi ‘adil dünya’larını oluşturmak için çabalamaktaydı!

Hem Levinas’ta hem de Butler’da karşımıza, bedenın kamusalılığı ve bedenın bu kamusalılığından dolayı insanın yaralanabilir, şiddete maruz kalabilir oluşu çıkmaktadır. Bu kamusalılık içinde o bedene, o yüze yapılan hitap, o bedene yüklenen rol, o bedene verilen cevap, o bedenın geleceğini de belirlemektedir (Sartre, akt: Coşkun Özüaydın, 2017:142).

‘İnsanlıktan çıkarmak’, sadece zihnimizde düşündüğümüz kriterlere uygun olanları “insan” sınıfına ait kılmak, bu tasavvurumuzun dışındakileri her türden kötülüğe açık hale getirir. Bu makalenin konusunu oluşturan, işte bu ‘insanlıktan çıkarma; insan olarak görmeme ve savunmasız kılma’ halidir.

YOKSULLAR/ÖTEKİLER VE “KAYBEDENLER”

Devlet kimi zaman kurallarıyla bireyleri nesneleştirebilmekte ve homojen bir nüfusa sahip olarak yönetimi kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Devletin çizdiği sınırlarla bazıları istisna olarak tanımlanmakta ve toplum dışına atılmaktadır. Bu toplum dışına atılma meselesine, ‘ötekilerin’ bulunduğu, getto halinde konumlandıkları “yoksul mahalleleri” örnek verebiliriz. LGBTİQ’ler, seks işçileri, azınlıklar, siyahiler, emekçiler şehrin ayrıksı yüzünü oluşturan yerlere atıldılar ve ancak topluma bir ‘tehdit’ oluşturdıklarında ‘hatırlandılar’. Bu arada onlara karşı yapılan ‘ayrımcılıklar’ ve damgalamalar da, yasa koyucu ve uygulayıcılar tarafından bazen görülmeyen bazense -bilinçli ya da bilinçsiz politikalarla- teşvik edildi.

Yasa koyucuların ayrımcı dil tuzağına düşmesine örnek olarak, 2510 Sayılı İskan Kanunu’nun henüz çok yakın bir zamanda kaldırılmış 4. maddesini gösterebiliriz. 2006’da kaldırılan bu hüküm 1934’ten itibaren yürürlükte idi. Hukukun kendisine yahut sisteme karşı bir tehlike arz eden bireylere karşı bakış açısını açıkça yansıtmaması bakımından söz konusu bu yasa maddesi, enteresandır.

3 <http://www.radikal.com.tr/turkiye/siddet-trans-kadina-olunca-niye-susuyorlar-1308595/>

Madde 4 - A: Türk kültürüne bağlı olmayanlar, B: Anarşistler, C: Casuslar, Ç: Göçebe Çingenerler, D: Memleket dışına çıkarılmış olanlar, Türkiye’ye muhacir olarak alınmazlar. Bulaşık hastalıklılar doğrudan doğruya Hükümet hastanelerine gönderilip orada parasız tedavi olunurlar.

Maddenin ayrımcı ve ırkçı dili, hemen göze batmaktadır. Göçebelik kavramı, zaten kapitalizmin sevmediği, tasvip etmediği bir kavramdır; modernizm, yerleşiklikten yanadır. Bunun sebebi bu ‘vatansız, özgür ruhlu’ insanların sistem için potansiyel tehlike olması yanı sıra, aynı sistemin bireyi salt bir ‘ekonomik özne’ durumuna sokan zorunlu haline karşı ciddi anlamda bir karşı koyuşlarının olmasındandır. Aynı “ötekileştiricilik”, muhalif duruşlarıyla sistemin bir parçası olmayı reddeden, örneğin anarşistler ve yeni bir akım olan “freegan”ları da (‘bedava’ anlamına gelen free ve vegan sözcüklerinin karışımı olan bu sözcük, mümkün olduğunca az tüketim yapmaya çalışan ve bu sebeple çöpten yiyecek ve giyeceklerini karşılayan insanları anlatmaktadır) kapsar. Ekonomik özne olmayı ideolojik olarak reddettiği için ya da olamadığı için toplumun reddedip dışladığı bu kesimlere, Suriyeli göçmenler (ki hukuki durumları her ülkede muallaktır) ; dilenciler ; çöpten beslenenler hatta sokak müzisyenleri de dahildir. Görüldüğü üzere hukuk eşitliği her zaman sağlamaz; aslında bazen eşitsizliği tırmandırdığı da görülmektedir. (Ötekilerin) hukukun ve adaletin öznesi olamama, bir yasa dışı nesne olarak kalma durumuna da sıklıkla rastlanmaktadır.

SONUÇ

Toplumu oluşturan alt kimliklerin düşün yapıları, anlam dünyaları ve consensuel değerleri, o toplumun anlaşılmasında önemli unsurlar olduğu gibi, yasa yapıcıların ve yasa uygulayıcılarının düşün yapıları da bundan bağımsız değildir. Bu çerçevede idealize edilen hukukun eşitsizliklerin ana kaynağı olması sorunsalı da ne yazık ki zaman zaman karşımıza çıkabilmektedir. Sorgulamadan kabul ettiğimiz, dar görüşlü, insan odaklı - ama o insan da ‘ her’ insan değil ‘makbul’ insandır çoğu zaman- yasaların doğurduğu olumsuz sonuçlar, insanların kendilerini ‘güvende’ hissetmemelerinin dışında, insan dışındaki diğer canlıların da insan eliyle yapılan bu sistemde ‘güvende ‘ olmamasına yol açmaktadır. Canlı ya da dünya odaklı bir bakışın yanında, her insan için gerçek eşitlik idealinin uygulandığı bir hukuk düzeni, elbette aydınlanma sonrası eşitlik anlayışına ve doğal hukuka daha uygun olacaktır Zira iyi işleyen ve uyumlu toplumsal yapılar kurmanın yolu, hiyerarşik karar verme mekanizmaları geliştirmekten geçmemektedir.

Sophokles’in Antigone tragedyasında koronun “insana dair” ünlü şarkısında insan deion diye nitelenir. Çok anlamlı bir sözcüktür deionon. Muhteşem veya hayranlık verici demektir, ama aynı zamanda ürkünç olanı, dehşet verici olanı anlatmak için de kullanılır. Şarkı insanın muhteşem başarılarını över bir yandan; sanatlar yoluyla doğaya hakim olmasını, kentler kurmasını alkışlar. Ama diğer yandan onun tekinsizliğine, ürkünç olanı yapabilme potansiyeline de işaret eder; iyile kötü arasında gidip gelişine, yasalı ve yasasız, adaletli ve adaletsiz, kentli ve kentsiz olabilme potansiyeline (akt: Tekin, 2015:13).

Dolayısıyla, bu kadar ürkütücü şeyler yapabilme potansiyeline sahip türün üyelerine gücün ve otoritenin verilmesi, kötü sonuçlara yol açabilir. Sophokles'in Antigone oyununda bir ölümlünün emirleri, tanrıların hatasız, yazıya geçirilmemiş, değişmez yasalarından önemli olamaz söylemi vardır (Sophokles,1993:13). Bu söylemdeki gibi; Tanrıların yasasını koymamaktayız yerine ancak ürkünç şeyler yapabilme potansiyeli olan insanın koyduğu ve uyguladığı yasalar, her zaman doğruyu göstermemekte ve işe yararamamaktadır. Hepimizin illa ki bir yerden 'öteki' olduğu dünyamızda, ötekileştirmeden, haklara sahip olma hakkının tanındığı, kimsenin 'hukukun bekleme odasında' tutulmadığı, uygulamanın kırılğan olmadığı bir hukuk düzeni olmasına ve hukukun adalet kavramından uzaklaşmamasına bilhassa dikkat edilmelidir.

"Ekmeğimi kazandım ve tükettim sizler gibi.

Bir doktorum ben, doğrusu: bir doktordum.

Saçlarımın renginden mi şeklinden mi burnumun

Bir gün evsiz barksız ve aşsız koydular beni.

Ben ama geçtim geceleyin bir ormandan

(Yanlış bir anne tarafından doğurulmuşum)

Bir ülke arayarak dışlamayan bizleri."

Brecht

*Göçmenin Sitemi*⁴

KAYNAKÇA

- Bourdieu, P. (2014). *Eril Tahakküm* (Çev. B. Yılmaz), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Coşkun Özüaydın, B. (2017). "Lanetliler, Utanmazlar ve Sorumlular", *Cogito*, 87, 136-144.
- Ecevitoğlu, P. (2012). *Namus, Töre ve İktidar; Kadının Çıplak Hayat Olarak Kuruluşu*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Glick, P. ve Fiske, S. T. (1996). "The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism", *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 491-512. DOI: 10.1037/0022-3514.70.3.491
- İskender, S. Z. (2009). "Öğreti ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle Öldürme Suçunun (Namus Cinayetlerinin) Değerlendirmesi" , *Yargıtay Dergisi*, 35(1-2), 5-60.
- Moses, Rafael (1996). Şiddet Nerede Başlıyor?. (Çev. A. Kul). *Cogito*, 6, 23-29.
- Sophokles (1993). *Antigone*. (Çev. S. Ali). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Tekin, S. (2015). Adalet, "Pratik Akıl ve Eylem: Bir Antigone Okuması". *Toplum ve Bilim*, 133, 5-30.

4 <http://siir.sitesi.web.tr/bertolt-brecht/gocmenin-sitemi.html>